

Врз основа на член 55 став 1 од Законот за организација и работа на органите на државната управа („Службен весник на Република Македонија” бр. 58/00, 44/02, 82/08, 167/10 и 51/11), како и врз основа на член 30 од Законот за основно образование („Службен весник на Република Македонија” бр. 103/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14 и 116/14) министерот за образование и наука ја утврди Наставната програма по **македонски јазик** за IX одделение на деветгодишното основно образование за учениците со **аутизам, пречки во психичкиот развој и мултихендикеп** во посебните училишта и посебните паралелки во основните училишта.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

АДАПТИРАНА НАСТАВНА ПРОГРАМА ЗА
УЧЕНИЦИТЕ СО АУТИЗАМ, ПРЕЧКИ ВО
ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ И МУЛТИХЕНДИКЕП

МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

IX ОДДЕЛЕНИЕ

Скопје, август 2015

ДЕВЕТГОДИШНО ОСНОВНО
ОБРАЗОВАНИЕ

1. ВОВЕД

Наставата по македонски јазик на учениците им овозможува да развиваат интерес за запознавање и применување на македонскиот јазик како средство за комуникација, за учење, за уметничко изразување во средината во која растат и живеат. Преку наставата по македонски јазик се развиваат способностите за слушање, читање, пишување, усно и писмено изразување, сфаќање, доживување и толкување како на јазикот така и на литературните текстови.

Овој наставен предмет создава основа за стекнување знаења и од други наставни предмети затоа што преку практиката на воспитно-образовната работа по овој предмет се оперира со интегрално поврзаните процеси: мислење-говор-читање со разбирање. Со примена на интегрално поврзаните процеси во наставата по предметот македонски јазик учениците стекнуваат способности да ги користат содржините од останатите наставни предмети кои ги изучуваат.

Учениците преку оваа настава ќе се запознаат со структурата и системот на македонскиот стандарден јазик и на сите нивоа ќе ја усвојуваат и ќе ја применуваат стандарднојазичната норма (фонетско-фонолошка, морфолошка, синтаксичка, лексичка, правописна и ортоепска).

Според наставниот план за предметот македонски јазик во IX одделение се планирани по 4 часа неделно, односно 144 наставни часа годишно.

Наставниот предмет македонски јазик во наставниот план има статус на задолжителен наставен предмет.

2. ЦЕЛИ НА РАЗВОЈНИОТ ПЕРИОД ОД IV ДО IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката да:

- се оспособи за усно и писмено изразување;
- го збогати својот речник;
- усвои поими, содржини и правила од граматиката, правоорот и правописот на македонскиот литературен јазик;
- ја запознае функцијата на зборовите и нивната примена во усното и писменото изразување;
- се поттикнува да чита и анализира текстови од уметничка и народна литература соодветна на возраста;
- препознае книжевни дела соодветно на возраста применувајќи ги основните теоретски поими (строфа, стих, рима, лик, дејство);
- препознае разни форми на писмено изразување (креативни текстови; текстови за практична намена);
- се поттикне да користи книги и друг вид литература од библиотеките и од други извори;
- се запознае со литературни, сценски, филмски и друг вид медиумски остварувања;
- се запознае со историските, културните и литературните достигнувања на македонскиот народ;
- се оспособи за продолжување на образованието;
- развива свест за значењето на мирот, толеранцијата и соработката меѓу луѓето од различни култури.

3. ЦЕЛИ НА НАСТАВАТА ЗА IX ОДДЕЛЕНИЕ

Ученикот/ученичката да:

- разликува зборови и категории кај видовите зборови;
- го проширува знаењето за видовите зборови: извици, честици и модални зборови;
- усвојува поими и правила од граматиката, правописот и правоорот на македонскиот стандарден јазик;
- користи правилен ред на зборовите во реченицата;
- се оспособува за пишување текст;
- користи граматички и правописни норми при читањето и пишувањето;
- го збогатува речникот со нови зборови;
- развива чувство на припадност кон својата и почит кон другите култури;
- се оспособи за усно и писмено раскажување и прераскажување текст;
- следи информација од различни медиуми и да пренесува кратки информации;
- може вербално да репродуцира зборови и едноставни јазични искази;
- се оспособи да применува ИКТ во наставата;
- се здобие со основни информации од театарската и филмската уметност;
- ја коригира и усовршува артикулацијата на гласовите во македонскиот јазик (во зборови и реченици).

4. КОНКРЕТНИ ЦЕЛИ

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ ЈАЗИК			
Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - се запознае со делото на Крсте П. Мисирков; - се запознае со делото на Блаже Конески; - знае за воведувањето на македонската азбука; - знае за кодификацијата на македонскиот јазик и правопис; - се запознае со првата македонска граматика; <ul style="list-style-type: none"> - се оспособи за правилно акцентирање; - се оспособи за правилно акцентирање и градење акцентски целисти; - се оспособи за правилен изговор на зборовите; 	<p>Крсте П. Мисирков</p> <p>Блаже Конески</p> <p>Акцент</p> <p>Акцентски целисти</p>	<p>Азбука</p> <p>Правопис</p> <p>Грамматика</p> <p>Блаже Конески</p> <p>Кодификација</p> <p>Акцентска целост</p> <p>Акцентирање</p>	<p>Со помош на аудиовизуелни материјали да се запознае со македонските дејци од 20 век. Акцент се става на Крсте П. Мисирков и неговата дејност. Со помош на фотографии, ИКТ и видео записи од МТВ, учениците добиваат претстава за овој значаен творец. Визуелно се запознаваат и со книгата „За македонските работи“</p> <p>Пишани споменици од тој период поврзани со кодификацијата на македонскиот јазик. Фотокопии од времето на составувањето на македонската азбука. Прикажување постари примероци од македонската граматика.</p> <p>Видео материјали од МТВ од кои се согледува улогата на Блаже Конески</p> <p>Со помош на наставникот се чита текст во кој има двосложни и тросложни зборови. Учениците го обележуваат акцентот кај зборовите. Индивидуална работа врз даден текст: учениците добиваат реченици со негација и заповеден начин.</p>

<p>- ги препознава простите и сложените глаголски форми;</p> <p>- прави разлика меѓу простите и сложените глаголски форми; - се запознае со сложена глаголска форма- можен начин);</p> <p>- ги препознава честиците во реченицата; - ги препознава извиците во реченицата;</p> <p>- прави разлика меѓу независнословени и зависнословени реченици; - се запознае со зависнословените реченици (исказни, временски, причински, последични, условни, допусни, односни, начински целни - преглед);</p>	<p>Глаголски форми</p> <p>Прости и сложени глаголски форми</p> <p>Честици Извици</p> <p>Сложена реченица Независнословени и зависнословени</p>	<p>Можен начин</p> <p>Честици Извици</p> <p>Сложена реченица Зависнословени реченици</p>	<p>Самостојно го определуваат акцентот. Пр. Ученикот не дојде навреме на училиште. Дај ми ја книгата. Користење на ИКТ - учење нови зборови од интернет статија. Вежби со правоговор.</p> <p>Работа во група. Учениците се делат на две групи. Едната група има задача да напише три реченици во кои има прости глаголски форми, а другата сложени. Потоа го читаат напишаното. Дискусија. Примерите се со повторување на сегашното време и минато определено време наспрема идно време и минатонеопределено време.</p> <p>Индивидуална работа: наставникот посочува глаголи од кои учениците прават примери со употреба на можен начин.</p> <p>Во текст ги пронаоѓаат честиците. Работат на текст во кој има можност да се трансформира индиректен во директен говор, притоа да се искористат извиците. Пр.Мајката се молеше за доброто на синот – Боже Госпде, те молам помогни му!</p> <p>Вежби со препознавање на зависнословените реченици. Симулација на животни ситуации и употреба на зависнословени реченици. Наставникот дава насока</p>
---	--	--	--

<p>- се оспособи за правилно користење на правописните и интерпункциските знаци; - се поттикнува на правопис и правоговор.</p>	<p>Правописни знаци Интерпункциски знаци Правопис правоговор</p>	<p>и</p> <p>Правописни знаци Интерпункциски знаци</p>	<p>преку сврзници. Вежби со правилно препознавање на речениците преку меѓусебна проверка. Учениците добиваат 4 реченици од секој вид, кои треба да ги определат какви се. Потоа си ги менуваат листовите и меѓусебно се проверуваат. Вежби со правилно изразување и пишување. Корекција на говорот. Аудио вежби.</p> <p>Учениците добиваат текст во кој нема правописни и интерпункциски знаци. Тие самостојно ги дополнуваат. Потоа се пронаоѓаат грешките. Дискусија.</p>
---	---	--	--

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ ЛИТЕРАТУРА

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - се запознае со поемата како литературен вид; - се оспособи за препознавање стилски фигури; - да се запознае со авантуристички, научно-фантастичен и љубовен вид роман; - се запознае со етапите во драмската композиција; 	<p>Поема Стилски фигури: алегорија, симбол</p> <p>Роман Видови роман: авантуристички, научно-фантастичен, љубовен</p> <p>Драма Композиција на драмски текст</p> <p>Литературно-научни</p>	<p>Поема Стилски фигури: алегорија, симбол</p> <p>Роман</p> <p>Експозиција, Заплет, Кулминација, перипетија, расплет</p> <p>Биографија</p>	<p>Вежби со препознавање литературниот вид. Наставникот чита дел со изразени лирски елементи. Потоа чита делови од поема со нагласени епски елементи. Интерпретативно читање на творби со стилски фигури алегорија и симбол. Прикажување симболи-на фудбалски клубови, брендови и различни производи, разговор за истите. Примена на симболите во секојдневниот живот. Препознавање симболи во песна по анализа и по насоки од наставникот. Читање на басни за увидување на алегоријата. Вежби со препознавање стилски фигури. Читање на делови од различни видови романи. Разговор за прочитаните делови.</p> <p>Вежби со определување на драмските етапи. Видео запис „Македонска крвава свадба“. Заедно се следи драмската творба и се определуваат драмските етапи. Читање по улоги.</p> <p>Посета на театарска претстава.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - се запознае со литературно – научните видови; - да се оспособи за самостојно пишување автобиографија; - да се оспособи за пишување биографија. 	<p>видови Биографија Автобиографија</p>	<p>Автобиографија</p>	<p>Видео записи на други драмски творби.</p> <p>Работа во парови: Учениците пишуваат автобиографија. Потоа ги разменуваат ливчињата и читајќи ја напишаната автобиографија, пишуваат биографија едниот за другиот.</p> <p>Читање на биографии од филмски и други познати личности, дискусија за нивниот животен пат.</p>
--	---	-----------------------	--

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученико/ученичката да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - се оспособи за правилно усно и писмено прераскажување; - се оспособи за самостојно пишување; - се оспособи за правилно изразување; - разликува кусо од долго известување; - се запознае со начинот на пишување пријава и службени обрасци. 	<p>Писмено изразување</p> <p>Известување</p> <p>Новинарска статија</p>	<p>Пријава</p> <p>Службени обрасци</p>	<p>Вежби со дополнување, заокружување. Пр. на учениците им се дава подготвен текст(урнек) во кој ќе дополнуваат. Вежби за пишување пријава.</p> <p>Вежби за известување. Пр. еден ученик известува кусо, наспрема друг кој за истото го известува на подолг начин. Нотирање на важните елементи на известувањето.</p> <p>Вежби за правилно усно и писмено изразување.</p> <p>Читање новинарски статии од весници. Разговор за начинот на кој е составена статијата.</p> <p>Говорни вежби.</p>

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ МЕДИУМСКА КУЛТУРА

Цели	Содржини	Поими	Активности и методи
<p>Ученикот/ученичката да: -да ги осознае филмските изразни средства</p> <p>- да ја препознае музиката и звучните ефекти во филмот</p> <p>-да се запознае со разликите меѓу филмската, театарската и литературната уметност</p>	<p>Филмски изразни средства</p> <p>Говор Глума Музика Звучни ефекти</p>	<p>Говор Глума Музика Звучни ефекти</p> <p>Филмска, театарска и литературна уметност</p>	<p>Филмови-следење исечоци. Вежби: разговор за некој гледан филм. Анализа на филмските изразни средства (препознавање на говорот, музиката). Со помош на ИКТ истражување на наведените елементи за одреден филм. Разговор за создавањето литературно дело, театарско или филм. Со помош на наставникот учениците истражуваат литературно дело кое е екранизирано или поставено во театар. Пр. „Пат околу светот за 80 дена“.</p>

5. КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО МУЛТИХЕНДИКЕП

Карактеристичните „одлики“ на учениците со мултихендикеп имаат импликации во повеќе области. Имено, учениците со мултихендикеп имаат „сиромашна“ меморија, површно, лабилно и краткотрајно внимание, ограничено логичко расудување, дефицитно сознание за себе и за окружувањето, ограничени способности за дискриминација и исклучително редуцирана способност за имагинација и апстракција.

Кај ученикот со мултихендикеп примарни се сериозните пречки во психичкиот развој, но овие ученици, исто така, може да имаат редукција на слухот и/или видот и симптоми на аутизам. Повеќето од нив се потполно зависни од околината, односно потребен им е постојан надзор.

Заради успешно одговарање на сите специфични индивидуални потреби на учениците со мултихендикеп, како и заради специфичниот стил на учење, наставникот треба да планира различни типови наставни часови (часови за обработка на наставните содржини, часови за увежбување, за повторување и часови за проверување на нивото на усвоеност на наставните содржини).

Пред да се започне со обработка на нова содржина, треба да се искористи предзнаењето на ученикот, односно да се појде од веќе познатото како вовед во новите содржини. Бидејќи учениците имаат скромни искуства и предзнаења, наставникот пред да започне со обработката на новите наставни содржини треба да планира и реализира набљудувања и/или посети со цел стекнување и проширување на нивните конкретни искуства и предзнаења. За да им овозможи на учениците постапно усвојување на содржините, новото градиво треба да го изложува етапно. При објаснувањето на новите поими треба да планира доволно време и да користи повеќе соодветни средства и помагала за успешно приближување на новиот поим на ученикот. Наставникот треба да користи конкретни предмети и/или нивни модели, внимателни избрани слики, цртежи, илустрации, филмови и сл. При усвојување на нов поим (доколку се усвојува со сите ученици) го запишува на училишната табла и/или на индивидуална плоча, картон или соодветно парче хартија (доколку новиот поим се однесува на конкретен ученик). Доколку е потребно наставникот користи синоними на поими познати на ученикот. Дополнителните објаснувања треба да бидат концизни и прецизни. Наставникот не треба да воведува нови поими доколку претходните не се потполно усвоени. Наставникот не треба да дозволи да се „натрупуваат“ нови поими, затоа што вниманието на ученикот флукутира и тој таа постепено губи интерес активно да партиципира на часот.

Кај репродуктивното повторување во наставните содржини треба да се внесуваат одредени смислени промени. Тоа е интересно за учениците, бидејќи со промените се избегнува монотонијата, а е поефикасно за ученикот затоа што придонесува за потполно остварување на функционалните цели на наставата. Токму тие промени создаваат дополнителни напори и проблеми за овие ученици. Тоа е етапа на усвојување на знаењата кога се оперира со факти, кога се работи на генерализации, за апстракции и разбирање на поставените задачи. Тоа од учениците бара активно творечко решавање, прикажување на постигнатите резултати а, за сето тоа е потребен развиен говор и добри аудитивни способности (компетенции кои овие ученици или не ги поседуваат или не се на задоволително ниво).

Развојот на говорот и слушањето е перманентен процес, кој трае во сите етапи од основното образование. За да можат учениците да ги развиваат творечките способности, треба да ги разбираат наставните содржини. Заради тешкотиите во

разбирањето на многу изрази, факти, апстракции и генерализации, треба да се организираат и говорни и слушни вежби. Во случаите со слаби говорни способности, тешко може да се постигне учениците самостојно да произнесуваат претструктурирани содржини. Заради тоа, овие ученици во фронталниот начин на работа тешко можат да ги изразат сопствените вистински потенцијални интелектуални творечки способности, како што се досетливоста, проникливоста, оригиналноста и неконвенционалноста.

При усното проверување на нивото на постигања, наставникот треба да поставува прилагодени, соодветни, јасни, разбирливи прашања - задачи (по потреба да се користи со дополнителни прашања, особено кога сака да ги провери способностите на мислењето на ученикот и евентуално формализмот во неговото знаење). Во таквиот начин на проверување субјективниот фактор наставник може да има голема улога и во постигањето на адекватниот однос кон ученикот и во создавање на пријатна клима (со стрпливост и разбирање), како и при вреднувањето на нивото на постигањата на ученикот. Писменото проверување овозможува проверка на познавањето на содржината, способноста за мислење и писмено изразување. За да биде сигурен дека ученикот правилно го разбира усмениот налог, истиот го запишува на училишната табла, наставното ливче и сл. Заради збогатување на речникот секојдневно треба да се води слободен разговор инициран од конкретни случувања или импровизирани ситуации.

При реализирањето на воспитно - образовниот процес со учениците со мултихендикеп кои имаат оштетен слух треба да се оперира со богато илустриран материјал. Добро избраната слика, цртеж, илустрација кај ученикот може да го обезбеди она што сакаме ученикот интелектуално да го сфати, логички да го обработи и притоа да сака да се изрази употребувајќи говор.

Развојот и учењето на учениците со мултихендикеп кои имаат оштетен вид се одвива според истите законитости на развојот како и кај учениците што гледаат, но постојат разлики и варијации кои се однесуваат главно на брзината и темпото на нивниот развој. Темпото на стекнување одредени вештини и знаења кај нив е побавен, а варирањето во брзината на развојот е поголема отколку кај учениците кои немаат проблеми со видот. Воопшто, кај слепите ученици потребно е постојано зборување, усно обраќање, објаснување, разговор, проверка на разбраното по пат на прашања.

Учениците со мултихендикеп со симптоми на аутизам манифестираат доцнења во развојот на говорот и јазикот. Кај нив поголеми се предизвиците на полето на социјалната комуникација и интеракција. Тие, исто така, може да имаат проблеми со започнување и/или спонтано одвивање на конверзацијата. Многу често, учениците со аутизам обраќањето на наставникот го разбираат како тој да им се обраќа на другите, а не токму нему/нејзе. Тие може да реагираат и/или да одговараат на одредени информации и налози на многу невообичаени, несоодветни, специфични и уникатни начини. Карактеристично за некои од нив е дека без некоја причина во одредени ситуации реагираат агресивно и автоагресивно, што може да резултира со сериозни повредувања. Карактеристика за нив е што тие често инсистираат на едноличност, монотоност и стереотипност во однесувањето и окружувањето. Многу често даваат отпор на воведувањето промени од кава било природа. Учениците се соочуваат со тешкотии во искажувањето на сопствените потреби, желби, намери и сл. Специфика на нивното однесување, исто така, претставува постојано повторување на одредени зборови и фрази (ехолалија), како и постојано повторување на одредени движење (ехопраксија).

6. КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО АУТИЗАМ

Учениците со аутизам манифестираат доцнења во развојот на говорот и јазикот. Кај нив поголеми се предизвиците на полето на социјалната комуникација и интеракција (имаат проблеми со започнување и/или спонтано одвивање на конверзацијата). Тие може да реагираат и/или да одговараат на одредени информации и налози на многу невообичаени, несоодветни, специфични начини. Карактеристично за некои од нив е дека без некоја причина во одредени ситуации реагираат агресивно и автоагресивно.

Карактеристика за нив е што многу често инсистираат на едноличност, монотоност и стереотипност во однесувањето. Многу често пружаат отпор на воведувањето на евентуални промени од кава било природа. Учениците се соочуваат со тешкотии во искажувањето на сопствените потреби, желби, намери и сл. Специфика на нивното однесување, исто така, претставува постојано повторување на одредени зборови и фрази (ехолалија), како и повторување на одредени движење (ехопраксија). Тие претпочитаат да бидат сами, но и кога во нивното окружување има други лица се однесуваат резервирано (повлечено). Кај нив се јавуваат сериозни проблеми кога треба да се дружат со други лица (иако се присутни во иста просторија со нив тие се однесуваат како да не ги забележуваат, како да се потполно сами во просторијата). Манифестацијата на лошо расположение, настапите на лутина и гнев без видливи причини се, исто така, карактеристични за учениците со аутизам.

Ученикот со аутизам не сака близок контакт. Воопшто, нечија близина, особено на лица кои не ги познава или не ги прифаќа делуваат вознемирувачки и скоро секогаш се проследени со специфични манифестации. Тие малку или воопшто не воспоставуваат контакт со очите со соговорникот или останатите присутни во окружувањето. Голем број од овие ученици опсесивно се врзуваат за одреден предмет, кој може постојано да им е во рацете. Многу специфично се однесуваат при манифестирање на болката. Така на пример, тие манифестираат хипер или хипо-сензитивност на болка без видливи причини за таков вид реакција. Тие немаат или не манифестираат чувство за опасност дури и во моменти кога постои сериозна опасност.

Изразената хипо или хиперактивност е, исто така, нивна карактеристика. Најголем број од нив имаат развиена фина моторика. Во одредени ситуации се однесуваат како да се глуви и покрај тоа што аудиограмите не покажуваат редукција на слухот. Генерално, проблемите во воспоставувањето на вербалната и невербалната комуникација и социјалните односи воопшто претставуваат голема бариера и тешкотија. Кога говориме за вниманието, велиме дека нивното внимание е лабилно и краткотрајно, што, секако, претставува проблем кој го отежнува воспоставувањето на контактите.

Овие ученици најчесто се насочени кон сопствените потреби. Тие се обидуваат на себе својствен начин да ги реализираат сопствените потреби, притоа користејќи ја невербалната комуникација. Многу често се забележува моторен немир кој се манифестира на за нив својствен начин изразен преку различни видови стереотипни движења (трчање во круг, постојано вртење околу сопствената оска, лулање на телото, плескање со рацете, повторување на зборови). На овие манифестации треба да се гледа како на секундарни симптоми на нивната специфична состојба. Главниот проблем треба да се лоцира во сферата на разбирањето и користењето на реципрочните интеракции. Претходно наведените манифестации во однесувањето не треба да значат дека тие не се нежни, или дека воопшто не можат да воспостават комуникација со останатите и /или дека доцнат во развојот на социјалните вештини.

Имено, тие имаат потешкотии со различните интеракции (давање и земање во вистинска смисла на зборот, како стил и форма на комуникација со другите). Природата на проблемите и потешкотиите се забележува и во интерактивните игри со врсниците. При обидите за воспоставување каков било вид комуникација тие не реагираат воопшто или реагираат несоодветно на

одредена ситуација. Карактеристично за нив е дека се „вклучуваат во светот“ само тогаш кога нешто им е потребно. Затоа, треба да се искористи секој таков момент затоа што во тој момент го забележуваат соговорникот со што се отвора можност за комуникација.

Тие манифестираат огромен распон на вниманието за повеќе видови активности. Може истовремено да бидат заинтригирани со повеќе различни активности, но, исто така, може да поминат долг временски период фокусирани на една многу едноставна активност.

Се случува спонтано или доколку се поттикнати да се вклучат во заедничка активност со другите ученици. и покрај тоа што се физички присутни во просторијата да не учествуваат активно, или пак воопшто да не воспоставуваат комуникација.

Кај овие ученици се јавуваат проблеми во извршување на задачите. Кај нив се случуваат епизоди на плачење или смеање без за тоа да постојат видливи причини.

Нивниот говор е сиромашен, монотон и често звучи како ехо(одек). Доколку одговорот на поставеното прашање тоа го прават на специфичен начин.

Карактеристично за овие ученици е што не прифаќаат и несоодветно одговараат на одредени стандардни методи на учење и поучување. Овие ученици најдобро напредуваат во „педагошки амбиент“ кој е добро структуриран согласно нивните потреби. Покрај амбиентот, треба да му се понудат соодветни индивидуализирани програми со јасно дефинирани цели кои може да се модифицираат во зависност од неговите потреби и способности. Заради хетерогеноста на причините и манифестациите за овие ученици не постои пристап или систем кој би бил универзално ефикасен и добар за сите.

При изработката на индивидуалниот образовен план наставникот (во соработка со родителите) треба да се концентрира на оние области во кои врз основа на комплексната проценка ученикот успешно ќе ги реализира поставените цели. Акцентот при планирањето треба да биде на адекватното образование за секој ученик при што ќе се обезбеди оптимално развивање на вештините во сферата на социјалната партиципација и интеракција. Една од главните цели на наставникот треба да биде успешно вклучување и подобро прифаќање на секој ученик од околината што е од пресудно значење за нив.

Важни предуслови за вклучување на учениците со аутизам во воспитно-образовниот процес и успешно реализирање на истиот се: да им се обезбеди чувство на сигурност, чувство на доверба во наставникот, да им се обезбеди востановена шема во дневните активности, временска и просторна предвидливост и информираност за текот на планираните дневни активности; да им се обезбедат соодветни и едноставни вербални, акустички и визуелни информации, како и да се практикува активно и директивно воспоставување на комуникација со различни субјекти (со различна динамика и квалитет, а задачите (налозите) и нивната реализација да бидат планирани како куси, сукцесивни и едноставни чекори.

7. КАРАКТЕРСТИКИ НА УЧЕНИЦИТЕ СО ПРЕЧКИ ВО ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ

Развојот на учениците со пречки во психичкиот развој ги следи законитостите на развојот карактеристични за севкупната популација. Нивните физиолошки, социјални и емоционални потреби се како и на останатите врсници. Спецификите се јавуваат во темпото на развојот, кој најчесто е забавен. Времетраењето и карактеристиките на секоја од развојните фази е специфична за секој ученик.

Кај учениците со пречки во психичкиот развој се аспектирани степенот на интелигенција, квалитетот на перцепцијата, способностите за анализа и синтеза, мислењето, памтењето, вербалните способности, мотивацијата, како и моторните и социјалните компетенции. Овие ученици се со сиромашен речник, недоволниот лексички фонд не им дозволува адекватно да ги изразат своите мисли и истовремено му го отежнува разбирањето на искажаното од страна на соговорникот. Во говорните ситуации често употребуваат многу воопштени, нејасни, неопределени и несоодветни зборови (исказите не се прецизни или воопшто не се соодветни за предметите за кои говорат).

Тешкотии во ориентацијата во просторот претставува голем проблем при развивање на способностите за читање, пишување и извршувањето на математичките задачи. Тешкотиите при памтењето доаѓаат до израз во спориот процес на памтење и отсуството на примена на техниките на запамтување. Некои истражувања покажуваат дека и овие ученици можат да бидат успешни, доколку се исполнат одредени предуслови. Секоја нова содржина треба максимално да биде прилагодена на способностите на ученикот, адекватно дозирана со примена на соодветни и за ученикот интересни наставни средства. Неопходно е повеќе пати да се повторува на нови примери, со нови наставни средства и дидактички материјал. Дури на добро разбрана и усвоена содржина може да се градат нови педагошки барања. Се препорачува изготвување индивидуализирани наставни ливчиња за повторување, утврдување и увежбување на одредени содржини. На краткотрајното задржување на вниманието на некоја содржина (флукуирачко внимание), може да се влијае преку одредени методски постапки (развивање интерес на содржината кој вклучува едноставни и одредени задачи-налози, разбирливост на градивото кое му се презентира на ученикот, примена на таков дидактички материјал кој е интересен, различен и не е оптоварен со непотребни детали.

Подрачјето на перцептивниот развој вклучува низа компоненти како основа за успешно учење. Особено се значајни оние кои се одговорни за аудитивната, визуелната, тактилната и кинестетичката перцепција т.е интерпретацијата на околината од страна на ученикот на споменатите подрачја. Додека во перципирањето секогаш е присутна сензорната дразба на тоа што ќе перципираме влијае состојбата во која се наоѓаме, претходното искуство кое го поседуваме, па според тоа перципирањето не претставува само пасивно регистрирање на дразбите кои делуваат на нашите осетни органи. Предуслов е инатактното сензорно функционирање. Испитувањата покажуваат дека освен тешкотиите во перципирањето во едно осетно подрачје, кај нив може да се јават тешкотии во интеграцијата на информациите од повеќе сензорни подрачја, како и тешкотијата во селективната детекција кои се однесуваат на перцепциите на релевантните карактеристики на дразбата.

Овие ученици најчесто учат по пат на имитации, затоа наставникот треба да биде во улога на модел кој учениците ќе го имитираат.

Учењето нови содржини треба да претставува надградување врз претходното знаење (секојдневните искуства) на учениците. Во таков педагошки дијалог учениците можат да ги покажат сопствените знаења и вештини и активно да партиципираат во текот на часот. Преку педагошкиот дијалог наставникот формира јасна претстава за нивото на усвоеност на одредени содржини и вештини.

При планирањето наставникот треба да го почитува принципот на функционално учење, наученото на часот да биде практично применливо во секојдневното живеење. Тоа ќе биде дополнителен мотив за учениците побрзо и поуспешно да учат. Учениците ќе бидат мотивирани, а интересот за учење ќе биде голем доколку наставната содржина е презентирани во вид на приказна, со стил близок и разбирлив за учениците. Треба да се избегнува оптоварување со фактографски податоци кои се

речиси неупотребливи за оваа популација. Учениците треба да се постојано ангажирани, и, истовремено задоволни, а наставникот дискретно треба да ги има сите во фокус и, секако, да се обидува да одговори на нивните специфични потреби и афинитети.

8. ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ

Наставната програма по предметот македонски јазик овозможува интегрирано планирање со наставата по предметите: историја, ликовно образование, музичко образование и физичко и здравствено образование. Имено, во планирањето на наставата по македонски јазик можат да се вклучат и содржини од: историја (состојбата во Македонија во 20 век-општествено-политички услови); со музички стимулации и ритмички вежби (преку содржините кои се поврзани со акцентирање), физичко и здравствено образование (се прават вежби за правилно дишење при изговор на конкретни самогласки и согласки или при симулација на определени надворешни описи на ликови од книжевни дела).

Во севкупното планирање на содржините на наставниот предмет македонски јазик треба да се вклучуваат и планирања кои се поврзани со вреднување на постигањата на учениците за време на реализацијата на наставната програма и на крај од определени образовни периоди. Тоа подразбира дека вреднувањето треба да е дел и од дневните, тематските и од глобалните планирања на наставниот процес.

Планирањето на наставата по македонски јазик треба да биде во координација со наставниот план и програмата за овој предмет и да ги опфаќа програмските содржини на сите образовно-воспитни подрачја. При одредувањето на бројот на часовите за предметните подрачја треба да се имаат предвид индивидуалните способности на учениците, како и специфичностите на условите за изведување на оваа настава во училиштето. Во планирањето на наставната програма треба да се води сметка за различното тежинско ниво на програмските содржини во рамките на програмата што се извлекува од поставеноста на целите што треба да е основа на планирањето на наставниот процес. Во планирањето, исто така, како појдовна основа треба да е и поставеноста на наставната содржина, потребниот временски рок за реализација на истата, како и нивото на постигања на поставените цели. Сепак, се препорачува да нема впечатливо големи временски отстапки за содржинската реализација.

Фондот на часови по наставниот предмет изнесува 144 часа годишно, 4 часа неделно.

Наставни средства:

- учебник избран на ниво на училиштето за соодветниот предмет, одобрен од страна на министерот;
- енциклопедии, речници и сл.;
- Интернет, образовни софтвери;

- списанија;
- визуелни средства и други средства, ДВД-плеер и др.;
- други извори на учење во непосредната околина: споменици на културата, музеи, домови на културата, библиотеки, медиотеки, кина, театри, национални паркови итн.

9. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

ДИЈАГНОСТИЧКО ПРОВЕРУВАЊЕ И ОЦЕНУВАЊЕ

На почетокот на учебната година наставникот врши дијагностичко проверување на предзнаењата на учениците со цел да се запознае со знаењата кои ги имаат учениците и истото да го искоисти во функција на квалитетното планирање и реализирање на идните активности. Дијагностичкото проверување наставникот може да го реализира со примена на повеќе инструменти како што се: усни прашања подготвени од наставникот, усни прашања подготвени од учениците, пишување кратки состави, разговор.

Добиените одговори се слика на ученичките предзнаења во најширока смисла на зборот и претставуваат основа за планирањата за реализација на наставната програма и процесот на оценување во текот на наставната година.

ФОРМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Во текот на наставата по македонски јазик во деветто одделение се препорачува формативно следење кое ќе овозможи формирање на објективни описи како повратна информација за постигањата на учениците во определен временски период. Формативното следење на постигањата на учениците наставникот може да го реализира со користење на соодветни методи и постапки:

- разговори наставник/ученик;
- презентации;
- вежби;
- домашни работи;
- портфолио-собирање на показатели (детски изработки, творби, искази и сл.) за секој ученик посебно.

Портфолиото треба во текот на целата година да им е достапно на родителите за да можат да придонесат во квалитетната реализација на наставата по македонски јазик

Добиените резултати од следењето на постигањата на учениците овозможуваат креирање на планираните усни и пишани повратни информации кои се наменети за учениците, за родителите и за самите наставници. На крајот од секое тримесечје, врз основа на сознанијата од формативното оценување, се реализира микросумативно оценување од чишто резултати се оформуваат тримесечните вреднувања за постигањата на учениците.

СУМАТИВНО ОЦЕНУВАЊЕ

Врз основа на целокупните податоци добиени од следењето, проверката на постигањата на учениците во текот на реализацијата на Наставната програма наставникот ја констатира развојната состојба на секој ученик поединечно, во рамките на секое програмско подрачје.

Од формативните оценувања произлегува сумативната оценка. Наставникот раководејќи се од поставените нивоа на постигања во тек на определени временски периоди за секој ученик посебно на крајот на учебната година внесува соодветни нумерички оценки.

ПРОСТОРНИ УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Програмата во однос на просторните услови за реализацијата се темели на Нормативот за простор за IX одделение и за наставните средства за IX одделение донесен од страна на министерот за образование и наука.

НОРМАТИВ ЗА НАСТАВЕН КАДАР

Наставата по македонски јазик во деветто одделение може да ја изведува лице кое завршило:

Филолошки (порано Филозофски факултет):

-студиска група за македонски јазик и македонска книжевност;

-студиска група за македонски јазик и книжевност;

-студиска група за македонска книжевност и јужнословенски книжевности(порано книжевности нанародите на СФРЈ);

-студиска група за општа и компаративна книжевност - наставна насока,

-студиска група за општа и компаративна книжевност - друга насока, со здобиена соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка во акредитирана установа;

-двопредметни студии по македонски јазик и англиски јазик, македонски и француски јазик, македонски јазик и германски јазик;

-покрај соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка во акредитирана установа, наставниот кадар треба да се здобие и со дополнителна дефектолошка дообразба на соодветен факултет;

- дипломиран дефектолог.

Доколку на објавениот оглас не конкурирало лице со стекнато образование од горенаведените студиски групи, настава може да изведува и лице кое завршило:

-македонски јазик како втор главен предмет-наставна насока.

Потпис и датум на утврдување на наставната програма

Адаптираната наставната програма по **македонски јазик** за IX одделение на деветгодишното основно образование за учениците со **аутизам, пречки во психичкиот развој и мултихендикеп**, во посебните училишта и посебните паралелки во основните училишта, врз основа на утврдената соодветна наставна програма за деветгодишно основно образование, на предлог на Бирото за развој на образованието, ја утврди

Бр.12-15177/1
22.09.2015 година

Министер

Abdilaqim Ademi

Изготвил: работна група, координатор м-р Марина Д. Ѓоргиевска, советник
Контролирал: Трајче Ѓорѓиевски, раководител на одделение
Одобрил: м-р Митко Чешларов, раководител на сектор